

UOT 821.411.21

MƏŞHUR LİVAN YAZIÇISI EMİLYA NƏSRULLAHIN YARADICILIĞINDA QADIN BİR SİMVOL KİMİ

Türkan MEHDİYEVA*

Açar sözlər: qadın məsələsi, özünü tanıma, modern yazı tərz, baxış bucağı, simvol, klassik ərəb ədəbiyyatı, icma, “Sentyabr quşları”, “Ən gözəl bacı”, ağıl, kitab dostları, “Fayruz” dərgisi

Giriş

Hekayə epik janrın ən çox oxunan və ən ciddi qəbul edilən nəsr nümunələrindəndir. Ərəb ədəbiyyatında qadınların bu janra marağı gec başlasa da, uğurlu olmuş, kamil nümunələr yaradılmışdır. Livan ədəbiyyatında da qadınlar hekayəyə gec maraq göstəriblər, amma nəticədə, yaradılan əsərlər göz qabağındadır.

Livanda bu janrın ən kamil nümunələrini məhz Emilya Nəsrullah (إيميلي نصر الله) qələmə almışdır. Görkəmli yazıçının qısa hekayələri Livanın sərhədlərini aşmış, digər ərəb ölkələrində yayılmış, o cümlədən bir sıra xarici dillərə də çevrilmişdir. Təsadüfi deyil ki, bu gün Livan ədəbiyyatında qısa hekayədən söz açanda ilk yada düşən Emilya Nəsrullahın hekayələri olur.

I. Həyatı və ilk yaradıcılıq dövrü

Emilya Nəsrullah ədəbiyyata kiçik yaşlarından maraq göstərmiş, bununla da özünü gələcək yazıçılığa hazırlamışdır. O, içərisində olduğu ictimai mühit və ailə seqmentinin təməlləri əsasında uşaqlıq, yeniyetməlik və gənclik dövrləri haqqındakı duyğularını, yaşantılarını yazıya köçürmək arzusunun bir an içində reallaşdırmağa hazırlaşdı. Özündə yazıçılıq istedadı olduğunu kəşf edənə qədər qəzetlərdə məqalə və reportajlarla ilə çıxış etmiş, universitet illərində yazdığı ilk hekayələrini də yayımlamışdır. (7,140,141)

1962-ci ilin sentyabr ayında - “Sentyabr quşları” (“طيور أيلول”) adlı ilk romanını çap etdirdi. Bunun ardınca qadın haqlarına həsr olunmuş “Oleandır ağacı” (“شجرة الدفلى”) (1968) və “Rəhinə” (1974) (“الرهينة”) romanlarını yazdı. Sonuncu roman qadına həsr olunmuş daha kəskin əsər olduğundan bəzi ərəb ölkələrində qalmaqala səbəb oldu və bu səbəblə də qadağan edildi (14).

1975-ci ildə Livanda gedən müharibə səbəbi ilə E.Nəsrullahın yaradıcılığında fasilələr yarandı və yazıçı ailəsinə və övladlarına vaxt ayırmaq məqsədilə yaradıcılığa ara verdi. Amma çox dayana bilməyərək kiçik uşaq hekayələri yazmağa başladı və anladı ki, Livan ədəbiyyatında bu tip əsərlərə daha çox ehtiyac vardır (18).

Müharibə əsnasında qələmə aldığı uşaq hekayələri onu qısa hekayələr yazmağa sövq etdi və beləliklə də yazıçının yaradıcılığında yeni dövr başlamış oldu. Bu dövr əslində təkcə onun yaradıcılığı üçün deyil, bütöv Livan ədəbiyyatı üçün yeni mərhələnin başlanğıcı hesab olunur (3, s.207, s.206).

E. Nəsrullahın hekayələrindən söz düşərkən inamla demək olar ki, o ustad bir hekayəçidir. Onun hekayələri tədqiqatçıya manevr etmək, hekayə və hekayəçilik haqqında mülahizə yürütmək, hekayənin verdiyi imkanlardan istifadə edərək fikir formalaşdırmaq imkanı verir.

Bəs ədəbiyyatda ən populyar olan hekayə janrı barədə nələri söyləyə bilərik? “Bildirmək”, “nağıl etmək”, “təqlid etmək” anlayışlarına gələn hekayə bir nəsr formasıdır. Müasir anlamda XVIII əsrdə ilk nümunələri yaranan hekayə, Qərbdə XIX əsrdə romandan ayrıldı və müstəqil janr kimi ortaya çıxdı. Azərbaycanca “hekayə”, ingiliscə “short story”, fransızca “nouvelle”, türkcədə “öykü” adlanan bu janr indi və çox populyardır (6, s.447).

* AMEA akad.Z.Bünyadov adına Şərqsünaslıq İnstitutu, Ərəb filologiyası şöbəsinin elmi işçisi
E-mail: turkanazad15@gmail.com

Hekayəçilik çətin olduğu qədər də maraqlıdır. Beş-altı səhifəlik bir mətndə insan duyğularını vəsf etmək, ədəbi qəhrəmanın xəyalları ilə müəllif duyğularını birləşdirmək, insanlığın təməl düşüncələrini yazıya almaq baxımından hekayənin ədəbiyyatda yeri çox mühümdür.

E.Nəsrullahın hekayələri bu baxımdan çox əhəmiyyətlidir. “Sentyabr quşları” (“طيور أيلول”), “Oleandr ağacı” (“شجرة الدفلى”), “Tamaya adalarında nə baş verdi?” (“ما حدث في جزر تامايا؟”) və başqa əsərlərində qadın obrazları yenidir və orada qadınlar yeniliyə can atırlar.

Qeyd etməliyik ki, Emilya Nəsrullaha qədər Livanda hekayə və hekayəçilik üç mərhələdən keçmişdir:

1. Qərb hekayəçilərinin əsərlərini təqlidən yazılanlar. Bunlar əsasən oxucuları cəlb etmək üçün hazır mətnlərdən yararlanır, dərgilərdə “yazdıqları hekayələri” yayımlayırdılar. Bu qrupa Səlim əl-Bustani, Nikola əl-Həddad, Circi Zeydan və başqaları daxil idi. Etiraf etmək lazımdır ki, bunların bəziləri orijinal əsərlər də meydana qoya bilməmişdilər.

2. Livan hekayəçiliyinin qızıl dövrü kimi səciyyələndirilən ikinci dövrdə ilk dəfə Livanda hekayə tərcümələri və müəllif hekayələri meydana gəldi ki, bu da “Əlf Leylə və Leylə” dərgisinin nəşri ilə başlamış və II Dünya Müharibəsindən sonra sona çatmışdı. Bu dönmə Livanda həqiqi hekayələrin yazıldığı mərhələdir.

3. Müharibənin öz izini buraxdığı bu dövrdə yeni yazıçılar meydana çıxdı. Artıq hekayə və hekayəçilik xüsusi bir anlam kəsb etməyə başlamışdı. Bu mərhələdə artıq ciddi imzalar meydana gəldi ki, onlardan biri də Emilya Nəsrullahdır (11, s.47, 52).

Üçüncü mərhələnin yetirmələrindən olan Emilya Nəsrullah 1931-ci ildə Livanın Həsbiyə bölgəsindəki Kəvəkəbə kəndində doğulub. Xristian bir ailənin altı uşağının ilk qız övladı Emilya ibtidai məktəbin III sinfini anasının kəndi Kəfrdə oxuyub. Kənddə başqa məktəb olmadığından bu ibtidai məktəbi üç dəfə təkrar oxumalı olub. Dayısı Tofiq Əbu Nasirin yardımı ilə Beynəlxalq Şuveyfat liseyində dörd il təhsilini davam etdirib (4, s.335, 336).

Oxumağa və yazmağa marağı güclü olan Emilya kollec dövründə yazdıqlarını müəllimlərinə göstərir və işləri onlar tərəfindən bəyənilir. Elə o zaman, 1949-50-ci illərdə Beyrutda çıxan “Teleqraf” adlı qəzetdə yazıları çap olunur.

1955-ci ildə Beyrut Universitetində təhsil alır, 1958-ci ildə oranın ərəb dili və ədəbiyyatı fakültəsini bitirir. Universitetdə oxuyanda və sonrakı illərdə “Qadının səsi” və “Siyad” adlı dərgilərdə hekayələri çıxır. “Feyruz” adlı qadın jurnalında dünyanın və Livanın tarixində tanınan qadınlar haqqında reportajları yayımlanır.

Bir müddət müəllimlik edən yazıçı 1957-ci ildə bu işi buraxmış və jurnalist kimi fəaliyyətini davam etdirmişdir. Ancaq ailə qurduğu üçün bu işi də arada dayandırmalı olmuşdur. O, 1970-ci ildən bir yazıçı kimi qələmə sarılmışdır.

Bu dövrdən başlayaraq yazıçının hekayələri dərgi və qəzetlərdə yayımlanır. 2018-ci ildə vəfat edən Emilya Nəsrullah ərəb ədəbiyyatında qısa hekayə ustası kimi məşhurdur.

Qeyd etmək lazımdır ki, Emilya Nəsrullaha qədər də ərəb ədəbiyyatında qısa hekayə yazan qadınlar var idi. Onlar kişilərə nisbətən nəsr yazmağa gec başlamışlar və ilk olaraq mətnlərini ölkənin qəzet və dərgilərində çap etdirmişlər. 1898-ci ildə “Enis əl-Jalis” dərgisi ilə başlayan bu ədəbi canlanma 1906-cı ildə “Fetətüt-Şarq” və “əl-Mər`ə əs-Suriya” dərgiləri ilə davam etmişdir. Məhz bu iki dərgi qadınların nəsr dünyasına atılmalarına təkan vermişdir (2, s.16, 36, 37, 38).

Ancaq Livan ədəbiyyatında ilk dəfə qadın yazıçı tərəfindən qələmə alınan ciddi hekayə 1945-ci ildə Vidad əs-Səkakinin yazdığı “Mariya ən-Nas” (“ماریيا الناس”) adlı mətndir.

Bundan sonra qadın yazarların sırası genişlənməyə başladı. Silva Mahmasani “Ma əl-Hayat?” (“ما الحياة؟”) (1957), Rose Ghurayyib “Haduqatus suhur” (“حديقة السحر”) (1969) kimi hekayələrini çap etdirdilər.

Bura qədər yazıb-yaradan qadın yazıçıların fəvqündə dayanan Emilya Nəsrullahın hekayələrində qadınların həyat tərzini, daxili aləmi, yaşadıkları cəmiyyətin ənənəçi basqılarına qarşı mübarizəsi və bu mübarizədə qadın qəhrəmanların məğlubiyyəti, yaxud zəfəri önə çəkilir (18, s.52, 76, 78, 89).

II. Emilya Nəsrullah nəsrində qadın məsələsi

Müəllifin əsərlərində müharibə və mühacirət mövzusu öndə olsa da, bu mətnlərin nüvəsində dayanan baş mətləb qadın məsələsidir. Qadınlar müharibənin və mühacirətin də yaraladığı insan cəmiyyətində də azadlıq mübarizəsini sürdürmək məcburiyyətindədirlər. Nənə, ana, bacı, qız modelləri əsasında yazıçı bütün çətinliklərə sinə gərən bir qadın obrazı yaradaraq onun verdiyi azadlıq və birgəlik mübarizəsini əsərlərində məhəbbətlə vəsf etmişdir. Bu baxımdan müəllif qadına yaşadığı evi, ailəni və cəmiyyəti bütöv bir biçimdə görə bilmək məharəti aşılamaqla bərabər, ona bu mühiti dar edənlərə qarşı çıxma bilməyi də göstərir. Emilya Nəsrullah qəhrəmanları olan qadınları cəmiyyətin basqısına rəğmən dik durmağa, sınımağa, əyilməməyə çağırır. Ancaq təəssüf ki, bu ənənəçi cəmiyyət hələ yazıçının tələb etdiyi bu yenilikləri həzm etməyə hazır deyil. Belə olan halda, nə qədər təhlükəli olsa da, o, bu cəmiyyəti də qamçılamaqdan çəkinmir. Emilya Nəsrullah bir qadın yazıçı olaraq mədəni və ictimai dəyərləri önə çıxarmaqla qadın mövzusunun da o məsələlərin içində həll etməkdə ustadır. O, digər yazıçılar kimi tək-cə burjuva qadınlarının, şəhərlərdə yaşayan qadınların həyatını deyil, daha ağır məhrumiyyətlərə düşən kənd qadınlarının da yaşantılarını qələmə alırdı. Onun düşüncəsində qadın qadın olmaqdan başqa, həm də bir insandır: “Mən qadın olmaqdan öncə bir insanam. Elə bu perspektivlə də yazıram. Təəssüf ki, ənənəçi cəmiyyətlərdə qadının yüksəlişi ağlagəlməzdir. Çünki qadınlar hələ də basqı altındadırlar. Elə buna görə də əsərlərimdəki qadın obrazları ərəb cəmiyyətində məhrumiyyətlərə düşən qadınların tək-cə prototipi deyil, həm də acı çəkən qadının bu acılara qarşı dayana bilmək gücünün ifadəsidir” (12, s.51).

Emilya Nəsrullah hekayələrinə qadın şəxsiyyətini və öz həyatını da əlavə edir. Ona görə də bəzi mətnləri avtobioqrafik səciyyə daşıyır. Bu baxımdan o, hekayələrində bir obraz kimi, hadisələri bilavasitə yaşayan, yaşadıklarını yazan və danışandır. Tədqiqatçıların gəldiyi nəticə budur ki, yazıçının hekayələri daha çox həyatidir və bu cəhətinə görə oxucunu da öz ardınca apara biləndir. Daha çox avtobioqrafik səciyyəli “Mühacir livanlı” (“مهاجر لивاني”) hekayəsində yazıçı hekayədəki hadisələrin tam ortasındadır (15, s.70, 71).

“Məhcər mövzusunda bir çox hekayə yazdım, çünki bu mövzu mənə yaxındır. Hər dəfə köçkün həyatını qələmə aldıqda mən də onlara qoşulur, mühacir oluram. Qürbətçilərlə yaşadığım bəzi xatirələri və aeroportda gözümlə gördüyüm olayları nəsrin dili ilə çatdırmaq mənim ümdə vəzifəmdir”.

Bu hekayələrin qəhrəmanları acılar içində olsalar belə, ağır şərtlər altında öz mübarizələrini davam etməkdədirlər. Bəzi hekayələrin qəhrəmanları keçmiş ziyanlı adət-ənənələrlə, ətraf aləm və özlərinin daxili aləmləri ilə mübarizəyə girərkən, bəziləri mübarizədən uzaq, bütün mənfi meyilləri qəbul etmiş və özü-özünə yenilmişlərdir ki, müəllif ən sonda bunları ayılmağa, təslimçilikdən xilas olmağa çağırır. Belə halda yazıçı öz ideallarına sadıq, mübarizədən yorulmayan qadınları nümunə kimi yaradaraq örnəyə çevirir.

Lakin nə yazıq ki, bu xurafat və ənənələrə məğlub olmuş qaranlıq dünyada qadın azadlığının keçəcəyi uzun bir yol vardır. Xüsusilə kənd qadınlarının acı taleyi, kişi hegemonluğu, doğmaq və qul kimi işlədilməkdən başqa bir hüququ olmayan bu varlıqların həyatına işıq tutulması çox vacibdir. Müəllif hər zaman öz qəhrəmanlarını məğlubiyət və məhrumiyyətlərlə dolu olan bu yoldan keçirir.

Bu hekayələrdə qadın qəhrəmanların yaşadıkları məhrumiyyətlər, can çəkişməsi, qərarlılıqlar özünü bariz şəkildə göstərir. Ancaq E.Nəsrullahın mətnlərində son nəticədə qadınların verəcəyi qərarlar, nə olursa olsun, çox əhəmiyyətlidir. Onun qadın obrazları etibarlılıqları, bacarıqları və bunlardan doğan qadınlıq duyğuları ilə mübarizə aparırlar (10).

E.Nəsrullahın əsərlərində gənc qızlar analarından, nənələrindən fərqlidirlər. Amma qadının problemləri keçmişdə də, indi də eynidir (1, s.36).

Hekayələrin qəhrəmanları olan ana və nənələr cəmiyyətin təhdidini hiss etdiyi kimi, qızlar və yeni ərə verilmiş gəlinlər də ana və nənələrin, qayınanaların təhdid və qınaqları ilə üz-üzədirlər. Nisbətən yaşlanmış və tam yaşlanmış qadınlar, sanki cəmiyyətin onlara etdiyi pisliklərin əvəzini gənc qızlardan və gənc analardan çıxmaq istəyirlər! Qadının kişilər qarşısında acizliyi, heç nəyin

sahibi ola bilməmələri, monoton mühitdəki əzabları, sevgi və mərhəmətə həsrət qalmaları ön plana çəkilir. “Mühacirətlə birlikdə qadınların yaşadığı məhrumiyyətlər hekayələrimə daxil oldu. Kəndlərdəki qadınlarımız ziyanlı ənənələrdən qopa bilməyərək min illərin qəlibli həyat tərzini sürdürməkdədirlər. Həmin bu yoxsul mənəviyyatları özləri ilə daşıyırlar”.

O da maraqlıdır ki, hekayələrdə qadın mövzusu analıq heysiyyəti ilə iç-içə verilmişdir. Bu mətnlərdə qadınlar təkcə cəmiyyətin təhdidindən, kişi hegemonluğundan əziyyət çəkmir, müharibə də onlara ağır yara vurur. “Gündəlik çörəyimiz” (“خبزنا اليومي”) hekayəsində Mina sevgilisi Sənanın banka gedərkən bomba partlamasına rast gəldiyini, ancaq xoşbəxtlikdən liftdə olduğu üçün sağ qaldığını sevincində nəql edir. Ancaq heyhat! Üstündən az keçmir ki, təkrar bomba partlayır və bu dəfə həlak olur...

“Qəlpə hekayə yazır” (“شظية يكتب قصة”) yazısında qadın qəhrəman evlərinin damında partlayan güllə və bombaları saymaqla məşğul ikən, o biri yandan da hələ sağ qaldığına sevinir.

“Xanım Nəsrullah, Livan, xəstə uşaqlar – o bir ölkə yazıçısı olaraq bunları təyin etdi və dünyaya göstərə bildi” deyən professor Cooke “Müharibənin digər səsləri: Livan vətəndaş müharibəsi və qadın yazarlar” (“أصوات أخرى للحرب: الحرب الأهلية اللبنانية والكتابات”) əsərində (1987) yazır: “Beləliklə, Livanı tərək edənlərin qarşısında dayananlar, özlərinin müharibə nəticəsində itirilmiş şəxsiyyətlərini bərpa etdilər və bununla birlikdə özlərini livanlı, ölkələrini Livan adlandırmaq hüququ qazandılar” (5).

E.Nəsrullahın hekayə qəhrəmanlarında baş qaldıran daxili böhranlar, problemlər, şüur axını, yaxud daxili monoloq vasitəsilə yaranan texniki priyomlar yazıçının əsərlərinin ədəbi-bədii kamilliyinə nümunədir. Hələ bunlar yazıçının texniki improvizasiyalarının hamısı deyil: daxili dialoqlar, yorumlar, montaj, geriye qayıdış, məktub kimi texniki imkanlar da onun özünüifadəsinin sonsuzluğundan xəbər verir.

Məlumdur ki, dünya qadınlarına nisbətən, həm ərəb qadınlarında, eyni zamanda ərəb qadın yazıçılarda oyanış və dirçəliş nisbətən gec başlamışdır. XX əsrin 50-ci illərindən etibarən ərəb qadın yazıçılar öz əsərlərində qadın haqlarına geniş yer ayırmışlar. Qadınlar öz həyatlarında olan ağır və yaşanması mümkün olmayan halları qəbul etmədikləri kimi, yazıçılar da bu etirazı əsərlərinə gətirirdilər. Artıq bu dövrün qadınları mədəni, savadlı, şəxsi həyatında bacarıqlı, xarakterində ardıcıl və əzmlı olmağa başlamışlar (13, s.328).

E.Nəsrullahın əsərlərində bir yandan müharibədən baş götürüb müxtəlif ölkələrə köçənlər, digər tərəfdənsə çarəsiz halda oturub gözləyən, taleyinə təslim olan, ümitsizliyinə rəğmən özünü və ailəsini motivasiya etməyə çalışan, təhsilinə, işinə davam edən qadınlar yer alıb. Müəllifin fikrinə görə, həyat onların ətrafında bir tor hörsə də, onlar bu hörgünün içərisində qalmaz, vurnuxaraq oradan çıxmağa cəhd göstərələr. Baramanın içində yaşayıb, onu dəlib çıxan, qanadlanıb uçan kəpənək kimi!

“İmeyl” (“مايل – ") adlı hekayəsində oxucunun qarşısında nişanlı halda uzun zaman gözləməyə məhkum olan, amma bu illər ərzində təhsilini başa vuran, inkişaf edən bir Emilyya var. Sonda isə uzun illər nişanlısını gözləyən qıza məlum olur ki, oğlan ailə qurmuş və son dərəcə xoşbəxttir. Bunu eşidən qız kəndi tərək edir. Getdiyi şəhərdə öz qabığına çəkilmək əvəzinə, təhsilini daha da inkişaf etdirir və bir universitetdə müəllim işləyir. Çox illər sonra bir gənc qız əlində məktubla onun qarşısına çıxır. Həmin bu qız illər əvvəl onu tərək edən nişanlısının qızı Dalyadır. Ali məktəbdə ancaq ondan yaxşı təhsil alacağını ümid edən ata qızını keçmiş nişanlısının yanına göndərmişdir.

Hekayənin qəhrəmanı bu vəziyyətə çox alınsa da, bunu Dalyaya hiss etdirmir. Dalya bir neçə dəfə atasını müəllimi ilə görüşdürmək istəyir, hekayənin qəhrəmanı isə bunu istəmir. Yazdığı məktubda ona yaşatdığı əzabları keçmiş nişanlısına üzücü bir dillə nəql edir, onunla görüşməyəcəyini qəti şəkildə vurğulayır. Budur onun əsl intiqamı! (16, s.20, 21, 34, 70, 157).

Sözügədən hekayədə qadın-kişi münasibətləri, bu münasibətlərin pozulması halında Şərqdəki kimi düşmənçilik, qan davası, dava-dalaş kimi mənasız olaylarla deyil, sivil qaydada sonlandırılması, xüsusilə kişinin öz qızını təhsil almaq üçün keçmiş nişanlısının yanına göndərməsi detallı yazıçının

sətiraltı fikirlərindəndir ki, oxucusuna Qərbdəki kimi, insani münasibətlərə sivil qaydada xitam verilməsini öyrətməyə hesablanıb.

“Səs və əks-səda”da ("صوت وصدى") da oxşar mövzu qələmə alınıb. Hekayənin qəhrəmanı Suad sevdiyi oğlan Rıdvanın anası tərəfindən qəbul edilmir və ondan ayrılaraq kənddən şəhərə köçür, təhsilini davam etdirib məşhur həkim olur. Rıdvan isə həyatdan küskün halda yaşayır. Həmişə xəyalında sevdiyi qızla dərldəşir. Qız isə qəlbində dəfn etdiyi eşq acısını zaman-zaman yadına salıb ağlayır. Ömürlərinin sonuna kimi öz sevgiləri üçün alışıb-yanan bu insanlara, təəssüf ki, həyat o qədər də maraq kəsb etmir. Yalnız xəyallarında qurduqları sevginin xülyaları ilə yaşayırlar.

Belə durumlarda bircə yol var: güclü olmaq, təslim olmamaq. E.Nəsruallahın hekayələrində həyat və ona olan ümidlər insanları ağışına alıb aparır. Döyüşkən bir ruha sahib olan rəssam Neclanın həyatını əks etdirən “Yenidən həyata” ("الحياة مرة أخرى") hekayəsindəki kimi. Ağır müharibəyə baxmayaraq tanınmış rəssam Necla ölkəsini tərk etmir, ərindən, oğlundan ayrı düşsə də, Vətəninə sahib çıxmağı üstün tutur. Rəngarəng tablolarında ağır həyat lövhələri, dərin insan xarakterləri yaradan rəssam xanım, inanır ki, kainat bir ovuca sığacaq qədər kiçikdir əslində.

Ağır bombardman günlərinin birində yeraltı şəhər əhli ilə sığınacağa çəkilərkən əlinə bir qəzet parçası keçir. Qəzətdə çap olunan məqalədə orta boylu, adı F.Necla olan birisinin öldüyü, kimliyinin bilinmədiyi, sahibsiz biri olduğu yazılmışdı. Onu dəhşət bürüyür. Xəbərdə öldüyü yazılan şəxs elə o özü idi. Gözlərinə inanmayan, bir ara özünə “mən yaşayırammı?” deyə sual verən Necla sığınacaqdakılara baxır. Bunun yalan bir xəbər olduğunu, bir neçə gün əvvəl şəxsiyyət vəsiqəsini itirdiyini söyləyir və bildirir ki, şəxsiyyət vəsiqəsi bir jurnalistin əlinə keçib və o, olay yaratmaq üçün bu yanlış xəbəri uydurub.

Sanki o, yeni bir həyata, ikinci ömrünə başlayır.

Sığınacaqdan bayıra çıxanda onun öldüyünü düşünənlər, sağ-salamat görüb özlərini itirirlər. Necla onu tanıyanlardan üzr istəyir.

O, artıq şəxsiyyət vəsiqəsi olmayan birisidir. Ölmüş, amma sonradan həyata qayıtmış, yenidən həyata başlamış birisi...

Neclanın düşdüyü vəziyyət irreal aləmlə real aləm arasındakı uçurumun kənarında dayanan bir insanın daxili dünyasını, sevgisini, ailəsini, üstəlik şəxsi kimliyini itirmiş qadının həsbi-halını əks etdirmək baxımından maraqlıdır.

Yazıçı əsərlərində Şərq qadınları ilə Qərb qadınlarını qarşılaşdırır, onları müqayisə edir. “Qadınların mövsümü” ("موسم النساء") hekayəsinin şərqli qəhrəmanı ilə qərbli qəhrəmanı Rina arasındakı düşüncə və həyata baxış fərqi aydın görülməkdədir. Şərqli qadın yaşlandıqca həyatının xəzan çağında olduğunu, həyatın bir mənasının qalmadığını düşünürsə, Rina ona etiraz edərək xəzan mövsümündə belə günəşin üzünü göstərə biləcəyini yada salır, ümitsizliyə qapılmağın gərəksiz olduğunu deyir. İnsanın özünü motivasiya etməsi, həyatın hər mövsümdə məna kəsb etdiyini anlaması bu hekayənin əsas qayəsidir.

Yazıcının əsərlərində kənd qadınlarının köhnə ənənə və təhdidlərdən xilas olaraq təhsil almaları, müharibə və mühacirətə baxmayaraq ayaqları üstə durmağı bacarmaları önə çəkilir.

Yay günəşinin bədəninə toxunmasıyla özünü azad olmuş kimi sayan qara paltarlı, adsız qəhrəman. “Kəpənək” ("فراشة") hekayəsində belə bir obrazdan bəhs olunur. Qara paltarı, qara bürüncəyi onun nəfəsini boğur, havasız kimi olur, bir an bu qaramatdan azad olmaq istəyir. Dəniz sahilində qumlar üzərində gəzdikcə avqust günəşindən daha da təsirlənən, istinin təsirindən daha da hərarətlənən qadın dərin bir qəflətdən ayılır kimi olur. O, qadınların hədsiz gizlədildiyini, arzularının kilidləndiyini, sağ ikən ölüm tamını daddığını düşünür. Bir an gözü qağayılara sataşan qəhrəmanın özü də ağ dalğalar üzərində süzən qağayılar kimi azaddır sanki. “Bu bir uşaqlıq həvəsidir. İndi dalğalar məni qoynuna alır. Qum dənələri bədənimə isidir. Uzanıb göy üzündəki dan ulduzuna birləşir vücudum... Kainatın məchulluğuna doğru gedir, gedirəm...”.

İllərdir Şərq dünyasının qadınlarını qara qaramata pərçimləyən, gün işığına həsrət qoyan, onları ikinci dərəcəli insana çevirən, hüquqsuzluq atributu kimi tanıdan qara çadraya müəllifin etirazı bu hekayədə daha güclüdür.

Xanım yazığının əsərlərində vətəndaş müharibəsi qadınlar arasında yeni bir dalğaya səbəb olur: doğma ölkəni tərk etməli mi, etməməli mi? “Görünməyən köklər” (“الجنور الخفية”) hekayəsinin qəhrəmanı olan Minanın sevgilisi olan Nemət ölkəsini tərk edir. Nemət ölkədən çıxdıqdan sonra elə zənn edir ki, indi daha rahatdır və daxili tarazlığı yerindədir. Mina isə Livanı tərk etmir və bir ağac kimi kökləri ilə torpağına bağlanıb qalır.

Bir dostu Parisdə yaşayan Nemətə məktub yazaraq onu ölkəsini tərk etdiyinə görə qınayır və bildirir ki, o köksüz bir ağacdır, köklərini vətəndə qoyub gedib.

Bəs əsl həqiqət hansıdır? Savaşa rəğmən ölkədən getməkmə, yoxsa hər gün ölüm təhlükəsi ilə üz-üzə qalıb vətəndə yaşamaqmı? Yazıçı əslində bu suala elə əsərdəki gizli köklər vasitəsi ilə cavab verir, amma bir tərəfdən də bu sualın cavabını zahirən açıq saxlayır – oxucu özü bunun cavabını axtarmalı olacaq.

“Lətifə bibi” (“العمة لطيفة”) hekayəsini söyləyən qəhrəmanın bibisi Cevrə kəndində yaşayan Lətifə bibidir. O, qadınların müəyyən bir qərarı verərkən hansı mərhələlərdən keçdiyini göstərə bilən bir obrazdır. Vətəndaş müharibəsinin vurduğu zərbələr Lətifə bibinin xarakterini dəyişdirmişdir. Kənd əhli ikiyə bölünmüş, Lətifə də onların arasında qalmışdır. Kəndi tərk edənlərə qarşı çıxan qadın onlara başa salmağa çalışır ki, kəndi tərk etmək çıxış yolu deyildir, buna qarşı daha lazımlı qərar qəbul edilməlidir. Amma kənd adamları tərəfindən evinə basqın edilir, qadın da öldürülür. Yazıçının baxış bucağı burada Lətifə bibinin baxış bucağı ilə eynilik təşkil edir.

“Biz yaxşıyıq” (“نحن بخير”) hekayəsinin qadın qəhrəmanı bayırdakı bombardmana rəğmən, evinə sığınmış, sağ qaldığını bildirmək üçün dostuna məktub yazmaqdadır. O, yazısında öz həyatını, xatirələrini və gündəlik güzəranını canlı bir dillə, heç nə olmamış kimi təsvir edir. Bombaların, silahların və müharibə törədənlərin acığına “Biz yaxşıyıq” deyir. Qəhrəmanın güclü xarakterini, hər şeyə rəğmən ayaq üstə dayana bilməyini, “göz yaşımızı daxilimizə axıtmalıyıq, indi zaman ağlamaq zamanı deyil” deməsini əsərdə önə çıxarmaqla oxucusuna toxtaqlıq, düşməninə göz dağı verir (8, s.76, 228).

Savaşın ortasına düşən bu qadınlar üçün ölüm bir addımlıqdır. Lakin onlar üçün ölümdən, həyatdan və insanlıqdan daha üstün olan bir şey də var – vətən, yurd, torpaq. Həmin qadınlar üçün bu anlayışlar elə insanın özü qədər önəmlidir. Ona görə də onlar üçün ölüm o qədər də qorxulu deyil. Təki doğulub boy atdıqları, üstündə yaşadıkları, ailə qurduqları, doğub-törədikləri bu yerdən ayrılmaları.

“Gerçək hekayə”də (“قصة حقيقية”) səsinə insanlara çatdırma bilmək üçün düşüncələrini qələmə alan, yazdıqlarını başbilənlərə oxutdurub yayımlamaq istəyən bir qadın qəhrəman vardır. O, evindən çıxdıqda ilk qarşısına çıxan adama hekayəsini oxumaqda qərarlıdır. Təəssüf ki, küçədə ilk qarşısına çıxan qoca bir kişiylə yaxınlaşıb ona toxunur ki, hekayəsini dinlətsin, fəqət qocanı ölmüş halda görür və qadının əhvalı qarışıq. Onu həbs edib polisə gətirəndə ifadəsini almağa hazırlaşan polis işçisinə də hekayəsini oxumaq fikrindədir. Polis isə bildirir ki, hələ harasıdır, əsl hekayə məhkəmədə olacaq. Qəhrəman isə hələ də fikrindən vaz keçməyib – məhkəmədə olsa belə, hekayəsini bir kimsəyə dinlətmək fikrindədir.

Livanda vətəndaş müharibəsi təkcə insanların ev-eşiklərini, həyat-bacalarını, təsərrüfatlarını deyil, xəyallarını da yerlə bir etmişdir. “Özünə məxsus olmayan ev” (“بيت ليس له”) hekayəsində müharibənin şiddətindən qaçaraq tanımadığı insanların evlərinə sığınan qəhrəmanın ağır həyatından bəhs olunur. Öz evi belə olmayan, yadların bucağına sığınan adam: “Uşaqlığında bu cür xəyala düşməmişdi. O, özünün olmayan bir evə sığınacağını heç bilməzdi. Özünün evi olacaqdı. Kənddə yaşadıkları zaman palçıqdan tikdikləri köhnə ev bu cür deyildi. Kəndlərindəki üzüm bağında oynayarkən torpaqda şəklini çəkdikləri ev də belə deyildi. Bu ev ona aid olmayan ev idi...”.

Müəllif təkcə həyatın bu ağır imtahanından – vətəndaş müharibəsindən sarsılıb nə edəcəyini bilməyən çarəsiz qadın obrazları yaratmayıb, o, bu çətinliklərə sinə görə bilən, müharibənin, qan-qadanın içində belə sevinc axtaran, hər şeyə rəğmən həyatın davam etdiyini düşünən qadın obrazları da yaratmışdır.

Yazıçının əsərlərində yeni dünyabaxışlı qəhrəmanlar qurduqları xəyal dünyasının gerçəkləşməsini arzu edirlər. Müəlliflərdən gələn əfsanəvi insan obrazları buna yaxşı sübutdur. “Rəndəni ax-tarma!” (“لا تبث رندی”) hekayəsində müharibəyə və müharibədən qaçmaq istəyinə qarşı olan üç uşaq anası Rəndənin obrazı yaradılıb. Rəndə cəsur və inadcıl olduğu qədər də xəyallar quran və əfsanələrə inanan bir qadındır. O, özünü müharibəyə deyil, sevincə, xoşbəxtliyə hazırlayır və düşünür ki, ən ağır məqamda da insan xoşbəxt ola bilər. Müharibə gedə-gedə dəniz kənarında, sahilin tam dibində “dəniz köşkü” adlandırdığı qayalıqların arasında bir məkan seçir. Düşmənin buranı vurma ehtimalının aşağı olduğunu fikirləşib, müharibəyə qarşı xəyali bir mübarizəyə başlayır.

“Beyruta gedən” (“ذاهب الى بيروت”) hekayəsində mübarizə aparmağı sevən qəhrəman Muna ailəsinə qarşı çıxaraq oxumaq üçün Beyruta gedir. Onun ən böyük arzusu qəbul olunduğu universiteti bitirib müəllim kimi kəndlərinə dönmək, oradakı uşaqlara təhsil verməkdir.

Yazıçının başqa bir hekayəsində - “Görüntü gəlini”ndə (“فيديو العروس”) həyatın ona vurduğu zərbələrə qalib gəlmiş, köhnə fikirliliyə, hücumlara sinə gərmiş, özünün gücünü isbat etməyi bacarmış, ərinin xaricə pul qazanmaq üçün getməsinə baxmayaraq övladlarını layiqincə tərbiyə edib böyütmüş bir qadın obrazı yer almışdır. Bir bacarıq örnəyi kimi inkişafda olan ərəb qadınının ən bariz nümunəsi olaraq bu obraz yazıçının ən böyük uğurudur. Əmlak işi içində çalışıb zəngin olan, ərinin onu və övladlarını da yanına çağırmasına “yox” deyib, ölkəsini tərk etməyən, bu səbəblə də ərindən ayrılmayı seçən bu obraz əslində yeni bir insan modelidir. Bu ayrılıq onun gücünü azaltmamış, əksinə, daha güclü olmasına zəmin yaratmışdır.

“Payız günləri” (“أيام الخريف”) hekayəsində illərdir sevgilisinin yolunu gözləyən bir qız təsvir olunub. İllər ötdükcə qəhrəman daha bu məhrumiyyəti yaşamaq istəmir və öz təhsilini inkişaf etdirməyə başlayır. Universitetin teatr bölməsinə qəbul olaraq, bu sənəti ciddi şəkildə mənimsəyir. Sonunda məşhur bir teatr ulduzuna çevrilir. Öz qabığına çəkilənlərdən fərqli olaraq o, özünü irəli aparmağı bacırır.

Amma o, hələ ki, tələbəkədən eşqdən uzaq olmağa çalışmış, yalnız biliyini artırmağın qayğısına qalmışdır. Bu isə onda bir yalnızlığa səbəb olmuş, insani duyğuları bir böhran mərhələsinə girmişdir. Təəssüf ki, bütün qapıları eşqə bağlaya bilməsə də, israrını sürdürməkdədir. Səbəb də budur ki, ona acılar, məhrumiyyətlər, mənasız gözləntilər yaşatmış yalançı bir eşqə tutulmaqdan ehtiyat edir. Ümidlə həyatını davam etdirir və həyatın axışını gözləyir. Çünki güclü qadın olmaq üçün zəif kişilərin əlində alətə çevrilməkdən çəkinmək gərəkdir. O, bu yolu şüurlu surətdə seçir.

“Vəsvəsə” (“استحواد”) hekayəsində vərəmə yoluxan qəhrəman Nidadan bəhs olunur. Qız bu xəstəliyi başqalarına, hətta ailəsinə belə bildirməməyi seçir və dərddini tək çəkməyə çalışır. Bu ağır xəstəlik sanki özü ilə ona bir ağırlıq və töhmət də gətirmişdir. Başqalarına da yoluxdura biləcəyindən ehtiyat etməsi bir yana, adamların ondan qaçaçağını da düşünür, xəstəliklə nə edəcəyini, özünü necə xilas edəcəyini götür-qoy etməyə belə fürsəti olmur. Belə çək-çevirdə ikən ağılına qəfil bir fikir gəlir: xatirələrini, arzularını və düşüncələrini qələmə almaq! Elə bu fikirlə də kağız-qələm alıb yazmağa girişir. Yaza-yaza həm də ağır xəstəliklə də mübarizəyə başlayır və sonda bu mübarizədən qalib çıxır. O, artıq güclü bir insandır. Özünə inanaraq mübarizəyə girişmiş və onu udmuşdur. İnsan hər zaman istədiyi döyüşdən qalib çıxma bilir, yetər ki, bu mübarizədə qalib olacağına inamı olsun. Bu, əslində inamın hekayəsi idi.

Təəssüf ki, bütün Şərqi dünyasında olduğu kimi, Orta Şərqdə, eləcə də ərəb aləmində qadınlar, gənc qızlar həmişə təhdid altında olmuş, hüquqları tapdanmış, özləri ağır məhrumiyyətlərə düşər olmuşlar. Ən pisi isə odur ki, evlilik məsələlərində qadınlar söz sahibi deyillər. Əyalətlərdə qız uşaqları hələ kiçik yaşlarından üzünü belə görmədikləri, tanımadıqları, özlərindən dəfələrlə yaşlı kişilərə ərə verirlər. Yazıçı E.Nəsrullah bu kimi hallara öz etirazını bildirmək, həm də qadınların bu geridəqalmış, köhnəfikirli, xurafatçı aləmlə mübarizəyə səsləmək üçün “Dan ulduzu” (“نجم الصباح”) adlı hekayəsini qələmə alıb. Hızma adlı gənc qız ailəsinin onu zorla Fariz adlı birisinə ərə verməsinə sonda ona görə razılaşıb ki, bəlkə ailənin təhdid və zülmələrindən xilas ola bildi. Toydan sonra əri ilə Amerikaya köçür və sevinir ki, nəhayət bir xoş gün görəcəkdir. Təəssüf ki, qısa bir vaxtdan sonra əri tərəfindən ağır təzyiqlərə məruz qalır. Ərinin icazəsi olmadan heç bir yerə getməyə

ixtiyarı olmayan Hızma bu evliliyə görə peşmandır və köhnə həyatına dönməyi arzulayır. Amma indiki həyatı ilə kənddə ailəsinin yanında yaşadığı həyat arasında ciddi bir fərq yoxdur. Xəyalən göylərə uçmaq arzusunda olan bir kəpənək kimi öz hörgüsündə həbs edilmiş vəziyyətdədir.

Altı uşaq dünyaya gətirən talesiz qadının heç üzü gülmür. Azadlıq arzusu qəlbinə gömülür. Ərinin vəfatından sonra azad olmaq istəyi yenidən boy versə də, artıq illər ondan çox şey almışdır. Onları geri vermək isə olduqca çətindir. Üzünü qızına tutaraq bunları söyləyir Hızma: “Hə, indi istədiyim zaman bir yerə gedə bilərəm... Amma... getməzdən əvvəl gərək atanın məzarına gedəm, onun məzarından icazə alım”.

Eşqi, sevgini və azadlığı arayan, tapdıqda özü də bilmədən ondan qaçan “Paris gecəsi” (“ليلة باريس”) hekayəsinin qadın qəhrəmanı arzularına deyil, köləsi olduğu xurafatçı keçmişinə sadıqdır. Əslində mübarizə aparmağa daha çox meyilli olan bu qadın kənddən qaçmışdır, lakin bu istəyini sonacən reallaşdırmaqda acizdir. Kənddən qaçaraq Parisə gedən, parisli qadınların hədsiz azadlıqlarına həsəd apar bu qəhrəman daxilən o köhnə dünyanın buxovlarından azad ola bilmir, bir növ özü-özünü buxovlayır.

Yazıçı hekayələrində ərləri tərəfindən aldadılan, xəyanətə səssiz qalan, uşaqlarına və ailəsinə görə ağrı-acısını içinə atıb əzablara qatlaşan, özünü hər zaman ərinin bir addım gerisində bilən qadınlardan da bəhs etmişdir.

“Günahsızlıq sənədi” (“شهادة براءة”) hekayəsində qəhrəman xaricə gedən rəfiqəsi Hanan ilə bir gün əvvəl dərhləşməsinə baxmayaraq, səhəri gün yenidən görüşür. Hanan ona ərinin başqa birisi ilə birlikdə olduğunu dedikdə qəhrəmanın keçirdiyi hisslər inanılmazdır. Bu durumu adi bir hal kimi qəbul edir. Hanan isə bildirir ki, əri ikinci arvadına və ondan olan uşaqlarına bağlı olsa da, birinci arvadını da unutmamışdır və ondan əl çəkmək fikrində deyil. Qadın bütün bu olub bitənlərə qarşı səsinə də çıxartmır.

E.Nəsrullahın hekayələrində zərərli adət-ənənələrə boyun əymiş, ataların, ərlərin, digərlərinin təhdidi altında qalmağı qəbul etmiş, təhsil ala bilməmiş, buna cəhd belə etməmiş, müharibə zamanı qaçmağı, yaxud bir küncə çəkilib səsinə çıxartmamağı tərcih etmiş passiv qadın xarakterlərindən də bəhs olunur. “Rozina” (“روزينا”) hekayəsinin qəhrəmanı olan gənc qıza sevgisinə qovuşmağa imkan verilməyib, amma bunda onun özü də günahkardır. Ətrafında bir qalın divar kimi çəkilən, onu sevgisindən ayıran zərərli adət-ənənələr, xurafata bağlı güclər qarşısında qolubağlı dayanan, onların və olacaqları tale yazısı kimi qarşılayan gənc qadın mübarizə aparmır, başını aşağı salıb növbəti zərbələri gözləyir.

Yuxusunda gördüyü gənc oğlanla həyatda rastlaşan Rozina atasının razı olmaması səbəbindən sevgilisi ilə qovuşa bilmir. Nə var ki, ondan böyük bacısı evdə ola-ola onun sevdiyinə erə getməsi köhnə adət-ənənələrə ziddir, hətta bir günah kimi də yozula bilər. Bütün bu məhrumiyyətlər gənc Rozinanı gücdən salmış, ona zərərli adətlərə boyun əyməkdən başqa seçim buraxmamışdır.

Rozina artıq tək qalıb. “Bu elə bir yalqızlıqdır ki, xatirələrinin bitdiyi, duyğularının daşa dönərək onun ətrafında divara çevrildiyi, içinə bir işığın belə girmədiyi baramanı hərərkə içində qalan kəpənək yalqızlığı kimi” (9).

Yuxarıdakı hekayə ilə yaxın mövzulu olan “Qıtlıq” (“مجانة”) hekayəsinin qəhrəmanı Nəcva gerilikçiliyə boyun əyən, məhəbbətini ürəyində dəfn edən, həyatdan və yaşamaqdan heç bir zövq almayan, ancaq əkib-becərdiyi çiçəklərə könül verən yalqız bir qızıdır. Samir Numan adlı bir oğlana könül verən, amma ona qovuşması illərin həsrətinə dönüşən gənc Nəcva öz içinə çəkilmiş, yalqızlığı öz nəsibi kimi qəbul etmiş, hördüyü torun içində özünü həbs etmiş bədbəxt qızıdır.

Emilya Nəsrullahın bəzi hekayələrində isə həyatın onlara verdiyi hər bir şeyə baxmayaraq, özlərini bədbəxt sanan, həyatlarında nələrsənə çatışmadığını hiss edən, bir vakumda yaşadıklarını güman edən qadınlar yer alıb. “Psixoloji vəziyyət” (“الحالة النفسية”) hekayəsində varlı bir qadın təsvir olunub ki, onun da hər şeyi var, amma xoşbəxt deyil. Atasının onun təhsilini əngəlləməsi, sonralarsa həyatı yalnız işdən ibarət olan biri ilə ailə qurması, günlərinin mənasız ötürməsi bu qadın üçün yaşamın dözülməz bir zindan halına çevrilməsinə səbəb olmuşdur. Buna görə də içinə qapanmış, mübhəm bir xəstəliyə yoluxmuşdur. Əsər yazığının öz dilindən söylənilir və o, rəfiqəsi kimi təqdim

etdiyi qəhrəmana nə qədər yardım etməyə çalışsa da, bir faydası olmur, çünki onun melanxolik hərəkətləri, psixoloji halətləri düzəlməsinə imkan vermir.

Yazıcının “İpəkqurdu” (“دودة القز”) hekayəsində qəhrəman yenə imkanlı qadındır, fəqət bütün var-dövlət onun xəyallarına, arzularına tən gəlir. Yaşadığı sıxıntılar, təkliyin verdiyi acılar qadının sevinc və xoşbəxtlikdən nə qədər uzaqda olduğunu göstərir. Elə buna görə də qadın çalışır ki, heç olmasa qızı onun yaşadıklarını yaşamasin. Qızını azad və xoşbəxt görmək istəyir. “Qızım gələcək və keçmiş günlərimin xəyalı bir kəpənək kimi uçub gedəcək”.

Təkbaşına Avropaya yola düşən qızı üçün narahat olur, onun gələcəkdə hansı yolu seçəcəyi yazıq ananın narahatçılığına səbəb olur. Görəsən, baramasından çıxan bu ipəkqurdu qanad açıb müstəqil uça biləcəkmi? Birdən onun bu ağır və çətin səyahətində təkbaşına atdığı addım başına bəla açar? Axı o bu dəyişikliyi necə qəbul edəcək? “Necə olacaq? Dəyişməkdən qorxursanmı? Mən qızım kimi olmadım ki?! Azad bir kəpənək kimi kainatın fəzalarında süzə bildimmi? Qarşımda hər hansı bir əngəllər, yaxud şərtlər vardımı? Xeyr, belə bir şey mənim zəhnimi qarışdırmadı. Mən olduğum yerdə sabit dayanmışam və öz baramamı hörür, hörürəm. Qanadlar isə kəpənəklər, quşlar və qağayılar üçündür”.

Yazıcının hekayələrində təkə kiminsə hədə-qorxusu ilə üzləşən, azadlığı əlindən alınan qadınlar yer almayıb. Eyni zamanda hördüyü yuvasından çıxmağa cəhd etməyən, özü-özünü uyudan qadın obrazları da təsvir olunub. “Bu sevimli qadınlar” (“هؤلاء نساء جميلات”) hekayəsinin qəhrəmanı Sima gözəl olsa da, ürək qapılarını eşqə bağlı saxlayıb. Hördüyü torun içində yalnız yaşamağı özü qəbul etmişdir: “Mən hörgümdən çıxanda günəşi görməkdən qorxuram. O, gözlərimi qamaşdırır, kor kimi oluram”.

Nəticə

Son olaraq onu da deməliyik ki, E.Nəsrullahın qadın qəhrəmanları əyalətlərdəki kəndli qadınlardan şəhər qadınlara, təhsil almış savadlılardan imkansızlıq üzündən biliksiz, təhsilsiz qalmışlara, eşqini yaşaya bilənlərdən ətrafına hörülmüş divarın içində uyumağa məhkum edilmişlərə, ən nəhayət mübarizəsini davam etdirməkdən usanmayanlara qədər böyük bir məsafə qət etmişlər. Onun qadın qəhrəmanlarını hansı sənətə, peşəyə aid etmək istəsək, göz önünə yazıçılar, müəllimlər, elm adamları, rəssamlar, jurnalistlər gəlmiş olacaq. “Unudulan qadın” (“المرأة المنسية”) kimi bioqrafik mahiyyət daşıyan hekayələrində müəllif özünün duyğu və düşüncələrini də yazılara əlavə etmişdir.

Kənddə yaşayan əməkçi qadınlar da onun hekayə qəhrəmanları arasında az deyil. Onların ağır əməyi bu hekayələrin özəyini təşkil edir.

Yazıcının hekayələrində bütün Livan xalqının vətəndaş müharibəsi, azadlıq mübarizəsi, bunların fonunda Livan qadınlınının dirənişi, dözümlü, əzabkeşliyi əks olunmuşdur. Bu halda qadın qəhrəmanlar həm ana, həm bacı və qız övladı kimi qarşımıza çıxmaqdadırlar. Özünü feminist saymayan yazıçı qadın olmaqdan öncə insan olduğunu, eyni zamanda azad insan olduğunu önə çəkmişdir.

Emilya Nəsrullah təkə Livan ədəbiyyatının deyil, ümumərəb ədəbiyyatının, eləcə də ümumşərq ədəbiyyatının böyük nümayəndələrindən biri idi.

ƏDƏBİYYAT

1. A'îd Mansûr (1995). Kadayâ İnsâniyye fî rivâyâti İmîlî Nasrullah, Beyrut, Dar el-Fikr el-Lübnani 1995: s.36.
2. Ashour Radwa Berrada, Mohammed Ghazoul, Ferial J, Rashid Amina (2008). Arab Women Writers A Critical Reference Guide 1873-1999, Cairo: The American University in Cairo Press.2007, s. 540.
3. Böhürler Ayşe – Eker Aslıhan, (2008), Müslüman Ülkelerde Kadın Duvarların Arka-sında, Timaş Yayınevi, İstanbul, s. 207.
4. Cuhâ Michel, el-Kıssatu'l-kasîra fî Lübnân- Siyer ve Nusûs. Beyrut, 2008, s. 335.
5. Cooke Mariam, War's Other Voices Women Writers on the Lebanese Civil War, Cambridge University Press, 1987, s.44.
6. D.B. Macdonald, "İslam Ansiklopedisi", İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1977, s. 477.
7. Emilyya Nəsrullah, "fî'l-Bal, Muessesetu Nevfel", Beyrut - 2000, s. 140-141.
8. Emilyya Nəsrullah, "et-Tahûnetu'd-Dâia, Beyrut, Muessesetu Nevfel, 2011, s.228.
9. E.Nasrullah, "Riyah Cenubiyye", Beyrut, Muessesetu Nevfel, 2005, s. 14.
10. Foerch. C.(2009). "A Writer Who Has Seen The World, But Prefers Her Village", The Daily Star, <http://www.womenfreedomforum.org/news-en/othernews/emilynasrallah.htm> (2004).
11. Hicazi Əli, "el-Kıssatul-Kasira fî Livan" 1950–1975 Tatavvuruha ve Alamuha, Beyrut:Dar Al Muoalef, 2004, s. 47-52.
12. Jurdak. H. "Emily Nasrallah Novalist", Labenese American University (LAU) Maga-zine&Alumni Belletin, S. 10, s.51, 2008.
13. Köşeli Yusuf, Çağdaş Arap Kadını Anlatılarında Kadının Kimlik Arayışı, Ankara: Gece Kitaplığı. 2016, s. 328.
14. Mansur Teriz,
<http://www.lebarmy.gov.lb/article.asp?ln=ar&id=11259>.
15. Nasrullah İmîlî, "Riyâh Cenûbiyye", Beyrut, Muessesetu Nevfel, 2005, s.70.
16. Nasrullah İmîlî, "el-Mer'etu fî 17 Kıssa", Beyrut, Muessesetu Nevfel, 2003, s.70
17. Şen Gül (2013), Emilyya Nəsrullah ve onun qısa hekayələri, Sparta, Süleyman Dəmirəl Universiteti, 2013, s.52.
18. <http://staff.aub.edu.lb/~webbuln/v6n2/09.html> (08.09.2011).

РЕЗЮМЕ

Тюркан Мехдиева

**Женщина как символ в творчестве известной
ливанской писательницы Эмили Насраллы**

Ключевые слова: женский вопрос, самопознание, современный стиль письма, точка зрения, символ, классическая арабская литература, сообщество, «Сентябрьские птицы», Самая красивая сестра, «Разум», книжные друзья, журнал Файруз

Проблема женщин занимает важное место в творчестве известной арабской писательницы Эмили Насраллы (إيميلي نصر الله). Она занимает важное положение среди ливанских писателей. Хотя творчество автора относится к современному стилю письма, она не осталась равнодушной к классической арабской литературе. В произведениях этого известного прозаика женщины выделяются красной линией. Такие темы, как свобода женщин, самопознание, классовая борьба, предотвращение угнетения женщин на Востоке, женская любовь, несчастье, войны, перемещение - основные направления ее работ.

В произведениях Эмили Насралла, особенно в ее рассказах, следует также упомянуть событие, время, место, человеческий фактор, точку зрения женщины и ее восприятие как символа.

При жизни писательницы ее работы были опубликованы во многих странах и удостоены высоких наград. Роман «Птицы сентября» был удостоен премий «Лучшая сестра», «Разум», «Книга друзей» в 1962 году, а сборник статей был удостоен награды «Журнал Файруз». «Сентябрьские птицы» играют важную роль в творчестве писательницы с точки зрения отражения как отношения к традиции, так и современного мировоззрения. Неслучайно западные источники, ссылаясь на писательницу, называют ее «матерью ливанского романа».

Ее рождение, как ее творчество и также смерть вызвали большой резонанс в мировом литературном сообществе.

SUMMARY

Turkan Mehdiyeva

Woman as a symbol in the works of the famous Lebanese writer Emily Nasrallah

Keywords: *women's issue, self-knowledge, modern writing style, perspective, characters, classical Arabic literature, community, The birds of September, The most beautiful sister, Mind, Book friend, 'Fairuz' magazine*

The problem of woman occupies an important place in the work of the famous Arab writer Emily Nasrallah (إيميلي نصر الله). She occupies an important position among Lebanese writers. Although the author's work belongs to the modern style of writing, she did not remain indifferent to classical Arabic literature. In the works of this famous prose writer, women are distinguished by a red line. Topics such as women's freedom, self-knowledge, class struggle, preventing the oppression of women in the East, women's love, misfortune, war, displacement are the main areas of her work.

In the works of Emily Nasrallah, especially in her stories, one should also mention the event, time, place, human factor, the woman's point of view and her perception as a symbol.

During her lifetime, the author's work published in many countries and and were awarded with high awards. The novel 'Birds of September' won the *Best Sister, Mind, Book Friend* awards in 1962, and a collection of articles won the *Fairuz Magazine* award. 'The birds of September' play an important role in the writer's work in terms of reflecting both the attitude to tradition and the modern worldview. It is no coincidence that western sources, referring to the writer, call her 'the mother of the Lebanese novel'. As her birth and work, the writer's death too caused a great resonance in the world literary community.